

VIÐMERKING

Sa sjet bara

tórbjørn jacobsen

Guvernørarnir í russiskum provinsum eru í hesum døgum gyrdur í brøkur. Putin forseti lovar øllum gull og grønar skógir, lovar at hækka almennu útreiðslurnar til vælferð, men hann ætlar ikki, at miðstjórnin við Reyða Torgið skal borga, rokningin verður send illa sperdu regiónunum kring hitt stóra ríkið. Fólkið fagnar forsetanum, meðan guvernørarnir sita eftir við rokningunum, og fleiri teirra verða trýstir út á privata lánsmarknaðin at fáa figging til populistisku lyftini frá væl varda sjefinum handan múrarar í Kreml. Á hini kátu ranguni hava russar nú broderað eina søgu um forsetan, har hann vælhýrdur kemur inn á eina vælmannaða drykkjustovu. Fagnaðurin er øgiligur, tá ið hann bjóðar øllum barrgestunum ein umgang av sterkum ráka. Barrvørðurin yppir øksl, sjónliga órógvaður av, hvør ið skal bera kostnaðin, men tá letur í Vladimir Vladimirovich Putin: “Sa sjet bara.” Húsið borgar.

Húsið borgar – hesin kulturrurin/moralurin er ikki ókendur í Føroyum. Er tað ikki danski ríkiskassin ið ber kostnaðin, hendir tað ferð eftir ferð, at landsmyndugleikin tekur kostnaðarmiklar avgerðir og hongur rokningarnar um herðarnar á kommununum og í undirstøðumálum gerst kar ráa frumskógarhugsanin alt meiri dominerandi.

Tá stovnurin hjá Landsverkfrøðinginum eftir seinra kriggj av álvara fór undir at knýta byggir og oyggjar saman, vóru

figgjarligu atlitini solidarisk – samfingni landskassin figgjaði saman við vegskatti og øðrum gjøldum iløgur og rakstur. Kreativ høvd mundu seinri halda, at uppaftur meiri ferð skuldi á undirstøðuvagnin, og tá landskassin var ov ómanværligur at fáast við, fingur vit mixaðu partafeløgini, har landskassin yvir ár setti figgjarlig innskot – partapening – í partafeløg, meðan tey akandi skuldu gjalda fyri rest. Við hesum hvarv solidariska hugsanin í undirstøðumálum – í minsta lagi varð hon balkaniserað – spjadd – soleiðis, at økir vóru sett upp í móti øðrum. Undirstøðan var ikki longur eitt mál sum allir føroyingar varðaðu av – nú var Norðoyatunnilin ein undirsjóvarsmoga hjá klaksvíkingum og Vágatunnilin var í ogn hjá vágafólki burturav – undir øllum umstøðum gjaldið fyri at smoyggja sær ígjøgnum hesar smogurnar, sum titanskir ráksnúningar vilja foykja burtur – serliga tá ið val til demokratiskar institutið er undir uppsigling.

Veruleikin er kortini ein annar:

- Landið setti 160 mió. kr. í Vágatunnilin – 53% av iløguni á 300 mió. kr.
- Landið setti 235 mió. kr. í Norðoyatunnilin – 63% av iløguni á 375 mió. kr.
- Landið fer at seta 400 mió. kr. í EST – 14% av iløguni á 2.900 mió. kr.

Í mínari tíð á Føroya lögtingi komu Skálafjarðartunnilin og Sandoyartunnilin við jøvnum millumbilum upp í politiska sævarmálan. Á vetri í 2008 var

samráðst um eina CHE-samgongu, og umframt at nógvir aðrir knútar skuldu loysast, so ivaðist ongin í, at júst tunnilmálið kundi gerast ein gordiskur knútur. Rúm fór við vissu ikki at vera fyri iløguni á figgjarlógunum ári frameftir, tí máttu onnur ráð takast. Gerhard Lognberg og Páll á Reynatúgvu og nakrir eysturoyingar vóru partar av samráðingini, og í mun til, at hetta fór at gerast ein 17’ manna samgonga, hendi tað eitt kvøldið, har vit, nakrir okkara, sótu og prátaðu saman, at hugskotið kom í, at einasta loysnin var at skekka hesar báðar tunlarnar saman í eina ilögu. Eftir skipanina av samgonguni, virkaði Vinnumálaráðið víðari við hesum hugskotinum – men alt fall kortini til jarðar sum eitt korthús, tá ið CHE-samgongan varð borin út um politiska gravarmúlan – eftir at Javnaðarflokkurin enn einaferð staðfesti, at hann ikki toldi roykin í tjóðskaparliga bakarinum – og grulvaði aftur undir dintilin á Sambands- og Fólka flokkinum.

Eftir recessiónina ári eftir 2008/09, har myndugleikin hevði nógmið av stríði, bara við at halda stásinum við líka, hvarv tunlatosið fyri eina tíð. Tá konjunkturarnir vóru viðgangandi aftur, vónirnar betri, fingur nakrir professionellir spekulantar í Keyppmannahavn tað hugskot, at nakað væl av peningi kundi vindast burturúr einum tunli undir Tangafirði. Teir egndu fyri flundru – ráðharrin, aðalstjórin og onkur annar bitu á – hingu á agnhaldinum. Sandoyartunnilin hevði fingið mønustingin við CIP-loysnini – avkastið til CIP-spekulantarnar hevði verið á leið tað sama, sum Sandoyartunnilin nú fer at kosta. Harrin havi lov fyri at onkur fekk steðgað tí ørskapinum, hini nationalu katastrofuni, ið kendist hava ein sterkan farra av infrastruktuellem religiøsiteti yvir sær, og annars bara tóktist hava til endamáls at flyta pening í milliardaklassanum av landinum, fyri at polstra eina spekulatiónsenklavu hjá donskum pensiónskassum. Varð blekk brúkt til tað sáttmálauppskotið, hevði Sandoyartunnilin ligið í ógviliga tungum sjógvi í dag.

Við CIP-loysnini – Eysturoyartunnilinum einsamøllum – hevði kostnaðurin fyri at aka aftur og fram undir Tangafirði verið hægri enn gjaldið, sum nú er fráboðað. Stóð Sandoyartunnilin einsamallur – við góðu figgingini hjá EST – Tunnilsfelagnum – høvdu sandoyingar og vit onnur verið kravd eftir 700 krónum hvønn vegin – 1.400 krónum tilsamans fyri ein vanligan bil til og frá Sandoy ella øvut.

10. apríl 2014 bragdaði aftur í undirsjóvar undirstøðuni. 30 av 30 møttum tingmonnum atkvøddu fyri at fara undir at gera teir báðar tunlarnar, sum longu eru komnir væl áleiðis. Ivaleyst eru bæði Jørgen Niclasen, sum legði málið fram, og tingið komin til ta niðurstøðu, at Sandoyartunnilin hevði ligið eftir í drúgva tíð frammyvir, varð hann ikki krøktur í onkra aðra solidariska figgjarskipan.

Nú, fleiri mánaðir fyri at koyrandi verður í Eysturoyartunnilin, er felagið komið fram á torg við kostnaðinum, fyri at flyta seg undir havbotninum millum tær báðar størstu fólkakonsentratióinirnar í landinum. Høvuðsstaðin og Skálafjørðin. Ikki óvæntað funnu miðlarnir, serliga í Eysturoy, teir mest fýrahyrntu skallarnar til tess at gera eina meting um útspælið. Hesi kikaðu í stóran mun niður í nalvan á sær sjálvum, okkurt slag av egocentriskum herðindum, og søktu at prísásetingini í so stóran mun, at lurtarin fekk ta fatan, at tunnilin fór at standa tómur tey næstu nógvu ári, um leiðsla og nevnd ikki tóku betri partar fyri seg.

Byggir tú tunlar fyri milliardir, krevst figging, og ætlast kann, at teir sum læna felagnum pening, í hasum klassanum, krevja ábyrgd og skjalprógv í fæi og mettum ferðslutølum, um EST-Krambúðin fæst at bera seg – undir øllum umstøðum so frægt, at hon megnar at gjalda lænta peningin aftur yvir tíð. Nevndarformaðurin og stjórin, Bergur og Teitur, hava ikki gjørt annað enn tað sum krevst, tá ið man nú hevur tikið partar av útbyggingini av undirstøðukervinum úr hinum stóra solidariska pottinum – landskassanum – og lagt hesa í partafeløg, sum hava aðrar og serskildar treytir at virka eftir.

75 krónur fyri ein vanligan bil annan vegin – 150 krónur aftur og fram – kann ljóða av nógvum. Stóð Eysturoyartunnilin einsamallur – við verandi figging – gevur vanlig høvurokning tað úrslit, at tað hevði kostað áleið 30 krónur hvønn vegin, og var tað hartil møguligt at leingja afturgjaldstíðina fyri tunlarnar, hevði kostnaðurin verið upp aftur lægri.

Hinvegin, so kostaði tað frá byrjan 188 krónur at flyta seg ígjøgnum Vágatunnilin (uttan kubba) og kostnaðurin í Norðoyatunnilin var frá byrjan 170 krónur (uttan kubba). Báðar vegir sjálvandi, tá ið siglingarleiðirnar vórðu lagdar niður. Í dag vita vit, at kostnaðurin í teimum báðum forunum bert er brotpartur av hesum, ja, so lágur, at hann ongan týðning hevur í samlaða figgjarhøpin-

um hjá fólki og vinnu.

Kann ætla at EST tekur psykologiska stríðið nú, meiri enn háltv ár aðrenn koyrandi verður. Skal undra meg, um hetta ikki er ein tilvitað strategí, ið m.a. hevur til endamáls, at fáa teir mest risnu hanarnar at gala longu nú, fyri síðan at fara undir eina systematiska niðurlaðing av kostnaðinum. Sálarfroðilig vápn verða dúgliga brúkt – m.a. hesar kykmyndirnar á sosialu miðlunum, har tú fært at vita hvussu ómetaliga nógv tú sparir við hesum høga prísinum – ístaðin fyri at fara um fjøllini norðanfyri. Fyri hvørja krónu í lækking av kostnaðinum fara vit, ið hava ørindir í høvuðsstaðnum, at kenna hana, lækkingina, sum eina gávu – og tað man ikki fara at taka so drúgva tíð haðartil gjaldið er komið niður á eitt stóði, sum munar millum nakað og onki í peningaliga høpinum hjá fólki og vinnu. At tað hartil fer at bera til at flyta seg turrsköddur, undir taki, dastið av teininum, man fara at muna nakað væl í vetrarhálvuni.

Nú heldur onkur kanska, at hugtakið solidaritetur er ein socialistisk uppfinning – okkurt sum Karl Marx ella onkur annar reyður fantastur er komin á í politiskari øði, men tað er væl eldri enn so, hygg bara at føroyska grindabýtinum, og í grundini er hetta bara ein menniskjaligur eginleiki, ið skal til og krevst, um eitt samfelag skal hanga saman.

Soleingi gamli Landsverkfrøðingsstovnurin bygdi undirstøðuna út í Føroyum, var hetta figgja solidariskt av borgarum landsins yvir skattin. Lagið varð eitt annað, eftir at høpið fyri partar varð lagt í partafeløg. Samhaldsfesti hvarv í stóran mun, men var endurvunnið í felagnum, sum fekk í uppdrag at fremja verkætlanirnar Eysturoyartunnilin og Sandoyartunnilin. Hetta bendir á eina skinklandi og prinsippleska politiska kós, og verður stýrt eftir hesi kósini, viðvíkjandi einum komandi Suðuroyartunli, kunnu útsiktirnar fyri, at hann kemur, liggja langt frammi í tíðini. Sum er, er hann ikki skeklaður í eina solidariska skipan á sama hátt sum Sandoyartunnilin. Harvið eru vónirnar fyri honum væl verri.

Tíðin er, sum vera man, komin hartil, at útbyggingar og rakstur av undirstøðukervi landsins aftur verður lagt í eina solidariska skipan – har vit øll spaða til fyri áhaldandi at menna samfelagið. Russiska hugmyndin – sa sjet bara – at tað altíð og stund er onkur annar sum skal gjalda, fremur onki samfelag.